Autori francezi în "Bibliotheca Universalis" a lui Conrad Gesner

Elena DAMIAN

Universitatea Creştină "Dimitrie Cantemir", Bucureşti, Facultatea de Drept, Cluj-Napoca
"Dimitrie Cantemir" Christian University, Bucarest, Faculty of Law, Cluj-Napoca
Personal e-mail: elena@sese.ro

French Authors in Conrad Gesner's "Bibliotheca Universalis"

Swiss botanist, zoologist, doctor and philologist, Conrad Gesner (1516-1565) also was a famous bibliographer. He is considered to be the founder of modern bibliography because of his work, Bibliotheca Universalis sive Catalogus omnium scriptorum locupletissimus in tribus linguis, latina, graeca et hebraica..., published in Zürich in 1545, which includes more than 12.000 titles in Latin, Greek and Hebrew. A copy of this valuable work belonged to Timotei Cipariu. It is kept in place of honour in the funds of the Library of the Academy, in Cluj. Among the authors included in the Bibliotheca Universalis there are many French ones, such as Jean Calvin, Guillaume Budé, Robert Ier Estienne, Charles Estienne, Jacques Dubois, Jean Fernel, Oronce Finé, represented by their most important works that were known at the time.

Keywords: Conrad Gesner, bibliography, French authors, library, Transylvania

Botanist, zoolog, medic şi filolog elveţian, Conrad Gesner s-a născut la 26 martie 1516, la Zürich, într-o familie modestă şi numeroasă. Tatăl său, Urse Gesner, era un blănar sărac, iar mama, Agathe Frick, provenea şi ea dintr-o familie fără resurse băneşti. Încă de mic, Conrad s-a dovedit foarte inteligent şi a manifestat o curiozitate deosebită, o dorinţă extraordinară de a cunoaşte cât mai multe lucruri, din cât mai multe domenii. Impresionat de calităţile sale, unchiul lui matern, Johann Frick, l-a ajutat cu mult devotament. Cunoscător al limbilor clasice, dar şi un bun botanist, acesta i-a transmis nepotului şi primele cunoştinţe despre plante, mai ales despre cele cu proprietăţi terapeutice. Datorită insistenţelor unchiului său, după primii ani de şcoală, tânărul Conrad a intrat sub aripa protectoare a unui profesor de elocvenţă latină, Jean-Jacques Ammieu (sau Amman, prieten bun cu Erasmus)[1]. Cucerit la rândul lui de aptitudinile deosebite ale lui Gesner, acest profesor l-a luat pe lângă el şi, timp de trei ani, i-a îndrumat studiile de limbi clasice şi i-a trezit gustul pentru ştiinţele medicale. În anul 1530, Gesner a apelat la rectorul Universităţii din Zürich, Ulrich Zwingli (1484 – 1531, umanist, cel care a fost şeful reformei religioase elveţiene), solicitându-i o bursă de studii. Probabil impresionat şi de sinceritatea şi claritatea scrisorii tânărului de 14 ani, Zwingli i-a acordat bursa. După moartea unchiului, a tatălui şi a lui Zwingli (toţi trei au murit în 1531), Gesner s-a văzut obligat să se descurce singur. La Ammieu, nu se mai putea întoarce, deoarece profesorul sărăcise şi el între timp. Nici în casa mamei nu putea sta prea mult, deoarece aceasta abia se putea descurca „cu gloata de copii".[2] Drumurile vieţii l-au condus spre Strasbourg, unde a fost primit cu foarte multă bunăvoinţă de pastorul erudit Wolfgang Fabricius Keopflein. Timp de aproape trei ani, şi-a aprofundat cunoştinţele de limba ebraică şi l-a ajutat pe Keopflein în elaborarea lucrărilor sale filologice şi teologice. Dorinţa de a-şi continua studiile l-a determinat să revină la Zürich şi, cu sprijinul municipalităţii de aici, a putut pleca în Franţa, la Bourges (în 1534), unde a urmat cursuri de drept şi de medicină. Aici, s-a împrietenit cu compatriotul său Johann Jacob Fries (Johannes Iacobus Frisius), un cunoscut orientalist. Atras de faima Parisului,

a ajuns şi acolo. Cu multă pasiune, şi-a aprofundat, în capitala Franţei, cunoştinţele de limba latină, greacă, ebraică şi arabă, dar şi pe cele de medicină şi ştiinţele naturii.

În anul 1536, s-a reîntors la Strasbourg, apoi a ajuns din nou la Zürich, unde a primit un post de profesor la colegiul municipal. Dar Gesner nu era încă mulţumit de studiile sale şi dorea să le continue. A obţinut o bursă din partea autorităţilor de aici şi a plecat la Basel ca să-şi desăvârşească studiile de medicină. Deoarece nu reuşea să se întreţină din banii pe care îi avea, Gesner a colaborat la editarea unui dicţionar grec, ajutându-l pe Favorinus Camers.[3]

În anul următor, i s-a încredinţat catedra de limba greacă la Academia din Lausanne. Aici, a predat trei ani, având şi răgazul de a face excursii în munţi, de a colecţiona plante şi de a citi multe lucrări de medicină şi de botanică. În această perioadă, Gesner şi-a perfecţionat metoda de lucru. El şi-a dat seama că trebuia să se bazeze nu numai pe scrierile vechi, ci, mai ales, pe observarea directă a naturii. Alcătuia fişe, observând, notând, descriind, desenând, apoi, le ordona alfabetic. Atunci a început să scrie prima lucrare de botanică (va apărea în 1542). În 1540, Gesner a plecat la Montpellier, pentru a-şi continua studiile de anatomie şi de botanică. Acolo, s-a împrietenit cu câţiva eminenţi naturalişti francezi, precum Pierre Belon (1517 – 1564?)[4] sau Guillaume Rondelet (1507 – 1566)[5].

Conrad Gesner şi-a luat diploma de doctor în medicină la Basel, în anul 1541.[6] Din nou la Zürich, s-a dedicat practicii medicale, dar a şi predat filozofia şi fizica la Colegiul Carolin. În anul 1544, a călătorit la Veneţia şi la Ausburg; aici, s-a împrietenit cu mulţi eruditi şi a avut ocazia să consulte numeroase opere rare şi manuscrise preţioase. În această perioadă, a început să lucreze la elaborarea faimoasei sale *Bibliotheca Universalis*, „prima mare lucrare bibliografică pe care au produs-o modernii”.[7] În anul 1555, a fost numit profesor de istorie naturală, post pe care l-a ocupat până la sfârşitul vieţii. Împăratul Ferdinand I l-a invitat la curtea sa şi l-a înnobilat.[8] A murit în 13 sau 14 decembrie 1565, atins de ciumă, la vârsta de 49 de ani, când era încă în plină putere creatoare. Biblioteca, dar şi manuscrisele i le-a lăsat elevului său Caspar Wolf, însărcinându-l să publice ceea ce se putea.[9]

Operele lui Conrad Gesner[10] sunt foarte numeroase şi, prin urmare, le vom menţiona doar pe câteva dintre ele, pe cele mai valoroase, în ordine cronologică:

- *Medicamentorum succiduorum Galeno ad scriptorum Tabula, ...,* Basileae, 1540.
- *De compositione medicamentum,* Basel, 1541.
- *Enchiridion historiae plantarum, ordine alphabetico*, Basileae, 1541?, in-8°, 281 p. şi Parisiis, 1541, in-8°, 261 p.
- *Apparatus et delectus simplicium medicamentorum ex Dioscoride*, ..., Lugduni, 1542, in-8°, 275 p.
- *Catalogus plantarum*, Tiguri, 1542 (acest catalog cuprindea numele plantelor în patru limbi: latină, greacă, germană şi franceză).
- *Compendium de differentiis urinarum, ...,* Tiguri, [1541].
- *Bibliotheca Universalis, sive catalogus omnium scriptorum locupletissimus in tribus linguis latina, graeca et hebraica*, extantium et non extantium, veterum vel recentiorum, in haec usque diem, doctorum et indoctorum, publicatorum in bibliotecis latentium, Tiguri, apud Christophorum Froschoverum (Mense Septembri), 1545, in-folio, [18], 631 f. + 1 fig. xylogr., sign. typogr.[11]
- *Enumeratio medicamentorum purgatium, vomitorum*, ..., Basileae, 1546.
- *Historia animalium*, IV vol., in-folio, Tiguri, 1551 – 1558, cu peste 4500 de pagini şi peste 1000 de gravuri. Volumul al V-lea a apărut postum, în 1587; lucrarea a fost deseori reeditată şi tradusă în principalele limbi europene. Ea este considerată, după spusele lui Cuvier, „cea mai remarcabilă dintre operele lui Gesner referitoare la istoria naturală, şi care îi va asigura renumele cel mai durabil.”[12]
- *Thesaurus de remediis secretis*, Tiguri, 1552 şi 1554, 580 p.; a avut peste 30 de ediţii sau traduceri.[13]
- *De chirurgia scriptores optimi*, Tiguri, 1555.
- *Descriptio Montis Fracti sive Montis Pilati*, 1555.
- *De raris et admirandis herbis...*, Tiguri, [1555], 87 p..
- *Epitome bibliothecae... locupletata. Appendix bibliothecae* (ed. Josias Simler), Tiguri, apud Christophorum Froschoverum, 1555, in-folio, 105 f.[14]
- *Epitome bibliothecae C. Gesneri, conscripta primum à C. Lycosthene:* nunc denuo locupletata per Iosiam Simlerum, Tiguri, 1555, in-folio, 184 f.
- *De piscibus et aquatilibus omnium libelli III*, Tiguri, [1556], in-8°, 280 p.
- *Bibliotheca instituta et collecta primum a C. Gesnero.* Deinde in epitomen redacta per I. Simlerum, Tiguri, apud Christophorum Froschoverum, 1574, in-folio, 691 p.[15]
- *Idem,* tertio recognita, per I. Simlerum: iam amplificata per Ioh. Iac. Frisium, Tiguri, excudebat Christophorus Froschoverus, in-folio, 1583, 835 p.[16]

Pe lângă acestea, Conrad Gesner a elaborat dicţionare (de pildă, *Lexicon Graecolatinum*, Basileae, 1545 şi 1552) sau a colaborat la realizarea altora[17] (de exemplu, *Onomasticon*, in Calepinus Ambrosius, *Dictionarium linguae Latinae,* Basileae, 1549 sau *Onomasticon*

propriorum nominum, in Calepinus Ambrosius, *Dictionarium linguae Latinae,* [Basileae, post 1549]), a scris lucrări de logică, de filozofie, de morală, de teologie şi a editat, tradus, corectat sau prefaţat operele unor autori clasici.[18]

Lucrarea asupra căreia ne vom opri mai mult atenţia de această dată este *Bibliotheca Universalis, sive catalogus omnium scriptorum locupletissimus in tribus linguis latina, graeca et hebraica, ...*

Ideea lucrării i-a încolţit în minte în anul 1544, cu ocazia călătoriilor la Veneţia şi la Ausburg.[19] A început să lucreze intens, iar, în anul 1545, la Zürich, şi-a publicat lucrarea în formatul in-folio. Opera cuprinde peste 12000 de titluri, în limbile latină, greacă şi ebraică, ale lucrărilor cunoscute până la acea dată. Această ediţie are un index alfabetic al numelor celor aproximativ 2700 de autori, iar lucrarea propriu-zisă cuprinde autorii în ordinea alfabetică a prenumelor şi operelor lor; uneori, este dat un sumar al conţinutului sau o apreciere a meritului operei, a stilului ei şi indicaţii bibliografice.[20]

Încă de la apariţie, lucrarea a avut un mare succes, având în vedere şi utilitatea ei, fiind o răsplată binemeritată a muncii neobosite a autorului său. Unii seniori, mândri de bibliotecile lor, i-au cerut sfaturi în alegerea cărţilor sau i-au oferit postul de bibliotecar. Gesner a refuzat, deoarece pasiunile lui cele mai mari erau istoria naturală, practica medicală şi filologia.[21]

Conrad Gesner a dat şi o altă variantă a lucrării sale, clasificând autorii şi operele lor pe materii (21 de rubrici sau ştiinţe). Este vorba de ediţia din 1548, cu titlul *Pandectarum sive partitiorum universalium libri XXI*, Tiguri, in-folio, 375 f. ; ea cuprindea doar 19 cărţi din cele 21 anunţate. Cartea a 20-a, care trebuia să cuprindă lucrările de medicină, nu a apărut niciodată, deoarece autorul considera că nu era suficient de perfecţionată, aşa cum şi-ar fi dorit el. Cartea cu numărul 21, consacrată teologiei, a apărut în anul 1549, într-un volum separat.[22]

În timpul vieţii autorului, au mai apărut şi alte ediţii, precum cea de la Basel, din 1551, a lui Conrad Lycosthene, apoi, *Epitome bibliothecae locupletata. Appendix bibliothecae,* editor Josias Simler, Tiguri, 1555, in-folio, 105 f., în care sunt descrise în jur de 3000 de opere suplimentare şi, în acelaşi an, o altă variantă, Tiguri, in-folio, 184 f. *Bibliotheca Universalis* (1545), împreună cu *Appendix* (1555) descriu în total 15000 de lucrări ale celor aproximativ 3000 de autori. Majoritatea operelor le-a văzut sau le-a citit, le-a căutat prin biblioteci, dar a consultat şi puţinele surse existente (liste de cărţi). Deşi cuprinde 15000 de lucrări, „[*Bibliotheca Universalis*] conţine în realitate un sfert sau o cincime din producţia tipografică europeană din 1555. Ceea ce îi conferă un caracter de universalitate este faptul că ea îmbrăţişează toate cunoştinţele fără preferinţe sau exclusivitate ori de unde vin ele. Dacă ea are valoare prin bogăţia sa, remarcabilă pentru epocă, având în vedere şi răspândirea cărţilor şi dificultăţile [de a le găsi], ea înseamnă şi mai mult prin spiritul său."[23]

Conrad Gesner a fost principalul promotor al reformelor în sistemul bibliografic al Evului mediu, „autorul primului repertoriu bio-bibliografic".[24] După elaborarea acestui prim repertoriu bio-bibliografic, în 1545, el a publicat şi ediţia din 1548 (Tiguri, in-folio, 375 f.), în care şi-a expus un sistem de clasificare bibliografică raţional. Gesner a împărţit artele şi ştiinţele în două clase generale: *ştiinţele pregătitoare* şi *ştiinţele pozitive*. Cele două categorii cuprindeau şi ele diviziuni şi subdiviziuni. *Ştiinţele pregătitoare* erau împărţite în *ştiinţe necesare* (gramatica, dialectica, retorica, poetica şi ştiinţele matematice: aritmetica, geometria, muzica, astronomia şi astrologia) şi în *ştiinţe complementare* (istoria, geografia, divinaţia şi magia şi artele mecanice). Ştiinţele pozitive cuprindeau fizica, metafizica şi teologia păgână, morala, economia, politica, jurisprudenţa, medicina şi teologia creştină. Gesner a căutat să concilieze inovaţiile Renaşterii cu tradiţiile scolastice; el a introdus în ştiinţele pregătitoare – *trivium* (gramatica, retorica şi dialectica) şi *quadrivium* (aritmetica, geometria, muzica şi astronomia) din învăţământul Evului mediu.[25]

După modelul lui Conrad Gesner, Christophe de Savigny[26] a publicat în anul 1587, la Paris (in-folio, 38 f.), un nou sistem bibliografic, cu titlul *Tableaux accomplis de tous les arts libéraux*, reeditat la Paris, în 1619 (in-folio, 37 f.). Ediţia sa din 1587 conţine 16 secţiuni: gramatică, retorică, dialectică, aritmetică, geometrie, optică, muzică, cosmografie, astrologie, geografie, fizică, medicină, etică, jurisprudenţă, istorie, teologie. Diviziunile sale sunt o prescurtare a celor ale lui Gesner şi sunt aşezate aproape în aceeaşi ordine, cu deplasări doar pentru medicină şi istorie şi cu adăugarea unei noi secţiuni: optica. Ediţia din 1619 cuprinde încă două secţiuni: poezia şi chronologia (aceasta nu exista la Gesner). Sistemul lui Savigny este „primul exemplu de modificări pe care autorii de sisteme bibliografice le-au adus metodelor lor [ale predecesorilor]".[27] În Franţa, inventatorii de sisteme bibliografice au fost destul de numeroşi în secolele al XVII-lea şi al XIX-lea. Conrad Gesner a reprezentat un model şi pentru bibliografii din alte ţări, precum Germania sau Spania.[28]

După moartea lui Conrad Gesner, istoriograful său Josias Simler, a tipărit o ediţie prescurtată, la Zürich: *Bibliotheca instituta et collecta primum a C. Gesnero.* Deinde in epitomen redacta per I. Simlerum, Tiguri, 1574, in-folio, 691 p. În 1583, Josias Simler şi Johann Jacob Fries au scos o nouă ediţie: *Bibliotheca instituta et collecta primum a C. Gesnero,* tertio recognita, per I. Simlerum: iam amplificata per Ioh. Iac. Frisium, Tiguri, in-folio, 1583, 835 p.[29], iar o alta a apărut în 1585. Ediţii revăzute şi adăugite sau suplimente ale operei lui Gesner au apărut până în secolul al XVIII-lea. Cele mai cunoscute sunt cele din 1676 sau 1730 – 1731.[30]

Opera lui Conrad Gesner *Bibliotheca Universalis* a fost considerată „o adevărată enciclopedie a secolului al

XVI-lea,"[31] un model care a oferit cercetătorilor „o mină de informații".[32] Datorită acestei lucrări, Gesner este considerat fondatorul bibliografiei moderne. Exemplul său a fost urmat, în Franța, mai întâi de La Croix du Maine[33], apoi de Antoine du Verdier[34], în Italia (de pildă, de Francesco Doni, 1513 – 1574) și în Anglia (de exemplu, de John Bale, 1495 – 1565).[35]

Lucrările de bibliografie pură sau bibliografiile științifice fac progrese mari în secolul al XVII-lea. De asemenea, bibliografiile speciale apar tot în această perioadă. Abia în secolul al XVIII-lea, bibliografia se va constitui, într-adevăr, ca o știință specială.[36]

Autorii francezi cuprinși în catalogul lui C. Gesner, *Bibliotheca Universalis,* din 1545, pe care i-am identificat, sunt teologi, umaniști, medici ocultiști, istorici și memorialiști sau oameni de știință.

- Teologi:

Jacques Lefèvre d´Etaples, ~1450 – 1536; Charles de Bouvelles, ~1480 – 1533; François Lambert, 1487 – 1530; Jean Calvin, 1509 – 1564; Sébastien Castellion, 1515 – 1563.

- Umaniști:

Guillaume Budé, ~1467 – 1540; Christophe de Longueil, 1488/1490 – 1552; François Vatables, ? – 1547; Pierre Gilles, 1489 – 1555; Robert Ier Estienne, 1503 – 1559; Charles Estienne, 1504 – 1564; Etienne Dolet, 1509 – 1546; Guillaume Postel, 1510 – 1581.

- Medici ocultiști:

Henri Corneille Agrippa de Nettesheim, 1486 – 1535.

- Istorici și memorialiști:

Philippe de Commines, 1447 – 1511.

- Oameni de știință:

Symphorien Champier, medic, 1471 – 1537/1539; Jean Ruel, medic, 1474 – 1537; Jacques Dubois, medic, 1478 – 1555; Oronce Finé, matematician, 1494 – 1555; Jean Fernel, medic, 1497 – 1558.[37]

Am identificat 31 de autori francezi, dintre care cei 20 de mai sus sunt mai renumiți. În cele ce urmează, vom enumera câteva din lucrările mai importante[38] ale unor autori, cuprinse în *Bibliotheca Universalis* (1545).

Jean Calvin/ Ioannes Calvinus..., natione Gallus:

- *Institutio Christianae religionis* liber excusus primum Basileae in 8.,...., Argentinae apud Rihelium, 1539. In fol. cum indice...;

- *Commentarius in epistolam Pauli ad Romanos,* impressus Argentorati apud Rihelium, 1540. in 8. chartis 29.;

- *Responsio ad epistolam Iacobi Sadoleti Cardinalis...*, Impressa Argentorati in 8. 1539 & 1541 & Geneuae apud Michaelem Syluium.;

- *De statum animarum post mortem liber,...*Excusus ibidem, 1542. in 8.;

- *Catechismus,* excusus Genevae, anno 1541.

Guillaume Budé/ Guilhelmus Budaeus Parisiensi:

- *Annotationes in 24. Pandectarum libros*, ..., impressae Parisiis, apud Cl. Chevallon, 1536. in folio, cum indice; ... Iod. Bad. Ascensius ibidem, annis 1524 & 1527, ... Gryphius,..., Lugduni,..., impressis, anno 1541.;

- *De asse & partibus eius libri 5.* excusi Parisiis apud Ascensium 1524. in fol & Venetiis apud Aldum;

- *De philologia libri duo...*, Volumen impressum Basileae apud Vualderum,1533. in 8. chartis 16.;

- *Epsitolae Latinae & Graecae quaedam*, excusae Parisiis apud Ascensium, 1521 & apud Cantandrum Basileae, 1521. in 4. chartis 24.;

- *Graecae linguae commentarij,* cum inidcibus uocum Latino & Graeco, excusi Parisiis, & Coloniae apud Soterem, 1530. in fol. & Basileae apud Bebelium eodem anno in fol. chartis 193.

Robert Ier Estienne/ Robertus Stephanus natione Gallus, typographus Parisiensis:

- *Dictionarium seu Latinae linguae Thesaurus, ...* Opus excusum Parisiis apud authorem suum, in magno fol. diuisum in Tomos duos, anno 1536 ... Insertae sunt passim etiam Gallicae uocabulorum interpretationes;

- *Lexicon Latinogallicum, quod est Epitome praedicti Thesauri;*sed copiosus & diligentius singula interpretatur Gallice..., fol.

Charles Estienne/ Carolus Stephanus:

- *Libellum de Re vestiaria...,*adiecta & Gallicae linguae interpretatione Rob Stephanus excudit Parisiis, in 8. chartis 5. anno 1535. cum indice.;

- *Seminarium sive Plantarium earum arborum,...*, Robertus Stephanus Parisiis impressis in 8. cum indice Latino & Gallico, 1536. chartis 8;

- *Vinetum, ...*, Rob. Stephanus Parisiis, in 8. 1537. chartis II, cum indice Latino, & altero Gallico.

Jacques Dubois/ Iacobus Sylvius Ambianus, natione Gallus, ...:

- *Ordo & ordinis ratio in legendis Hippocratis & Galeni libris*. Opusculum impressum Parisiis apud Vuechelum, 1539. in fol. chartis 5. & Basileae nuper in 8.;

- *Methodus medicamenta componendi,...*, Opus impressum Parisiis apud Vuechelum, 1541. in fol. chartis 51;

- *De medicamentorum simplicium...*, impressi Parisiis apud Iac Gasellum, 1542. in fol. chartis triginta duabus.;

- *In linguam Gallicam Isagoge; Item Grammatica Latinogallica.* Opus excusum Parisiis apud Rob. Stephanum, 1531. in 4. chartis 22.

Jean Fernel/ Ioannes Fernelij Ambianatis, natione Galli:

- *De naturali parte medicina libri 7,* ibidem impressi in fol. anno 1542;

- *Monalosphaerium,* ibidem excusum, anno 1526, ..., in fol. chartis 6. cum inidce alphabetico, & altero, qui singulas propositiones ordine recensit;

- *De proportionibus libri duo,* ibidem impressi, anno 1528. in folio, chartis 14. cum indice.

Oronce Finé/ Orontius Finaeus:

- *Liberalium disciplinarum ..., Protomathesis,* nunc primum aeditum, Parisiis, 1532. in magno fol. chartis 109... *De arithmetica practica, lib.4. De geometria lib.2. De cosmographia siue mundi sphaera lib. 5...;*

- *Orbis totius recens & integra descriptio ad cordis humani effigiem, ...*, impressa Parisiis, 1536, ...;

- *Galliae totius nova descriptio,* Gallicae aedita Parisiis apud Simonem Colinaeum, 1525. in tabula, ...

Ca un demn reprezentant al Renaşterii, Conrad Gesner a avut preocupări multiple şi rezultate remarcabile în toate domeniile pe care le-a abordat. A fost un spirit original, profund, un om scrupulos, minuțios. Grigore Davidescu afirma: „[a avut] meticulozitatea firii [unui] german, [...] pasiunea de savant înnăscut, [...] luciditatea elveţianului şi [...] libertatea de cuget a unei personalități renascentiste."[39] După spusele istoriografului său Josias Simler, Conrad Gesner se bucura de admirația contemporanilor săi care îl considerau „ un miracol de erudiție"[40]. A considerat munca ca pe „o datorie față de umanitate"[41] şi s-a dedicat cu devotament îngrijirii bolnavilor. Jacques-Auguste de Thou (1533 – 1617), istoricul francez, i-a apreciat şi el pasiunea pentru muncă, modestia şi firea deschisă, iar Théodore de Bèze 91519 – 1605), scriitorul şi teologul protestant, l-a elogiat în versuri frumoase.[42] În onoarea sa, două plante îi poartă numele: o specie de lalea (*Tulipa Gesneriana)* şi un gen de arbust american (Gesneria).[43] Operele sale au circulat şi pe teritoriul Transilvaniei, iar unele exemplare, de o mare valoare, se păstrează şi azi în marile biblioteci transilvănene. Prezența lor dovedeşte faptul că intelectualii noştri vroiau să se instruiască şi, în acest scop, aveau nevoie de instrumente de lucru pentru a-şi desăvârşi pregătirea, deoarece îşi doreau să țină pasul cu evoluția spirituală a Occidentului. Unele exemplare au aparținut unor eruditi precum Timotei Cipariu sau Teleki Sámuel. Acestea sunt bine conservate şi au legături artistice din piele sau pergament, cu ornamente.

Note:

1. Vezi *Dictionnaire des Lettres Françaises. Le seizième siècle,* publié sous la direction de Monseigneur Georges Grente. [Colaboratori :] Albert Pauphilet, Louis Pichard, Robert Barroux, Paris, Artème Fayard, Editeur, 1951, p. 304.
2. Grigore Davidescu, *Conrad Gesner*, în *Figuri ilustre din perioada Renaşterii*, Bucureşti, Editura Albatros, 1972, p. 422.
3. Vezi *Biographie universelle ancienne et moderne*..., ouvrage entièrement neuf, rédigé par une société de gens de lettres et de savants, vol. XVII, À Paris, chez L. G. Michaud, imprimeur-libraire, 1816, p. 243.
4. Vezi *Dictionnaire des Lettres Françaises. Le seizième siècle*, *op. cit.*, p. 96.
5. Vezi *Idem*, p. 612.
6. Vezi *Biographie universelle ancienne et moderne*..., *op. cit.*, p. 243.
7. Ibidem.
8. Vezi *La Grande Encyclopédie. Inventaire raisonné des sciences, des lettres et des arts,* par une société de savants et de gens de lettres, sous la direction de M. Berthelot, vol. I – XXXI, Paris, H. Lamirault et c-ie, Editeurs, 1885 – 1902, vol. XVIII , p. 880 – 881; *Biographie universelle ancienne et moderne*..., *op. cit.*, p. 242 – 243 ; Pierre Larousse, *Grand Dictionnaire Universel du XIXe siècle français, historique, géographique, ...,* vol. I – XV + III vol. Suppléments, Paris, Administration du Grand Dictionnaire Universel, 1865 – 1890, vol. VIII, Paris, 1876, p. 1232 şi Grigore Davidescu, *op. cit.*, p. 420 – 425.
9. Vezi *Biographie universelle ancienne et moderne*..., *op. cit.*, p. 246.
10. Până în această etapă a cercetării noastre, am identificat câteva valoroase exemplare în fondurile a două prestigioase biblioteci, una din Cluj-Napoca (Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj-Napoca/ BACJN) şi alta din Târgu Mureş (Biblioteca Județeană Mureş, Biblioteca „Teleki – Bolyai"/ BTBTGM).
11. Un exemplar din această prețioasă lucrare se păstrează în colecțiile BACJN, în fondul Blaj, cota B 3916 și i-a avut drept posesori pe Oberthür și apoi pe Timotei Cipariu; volumul este bine conservat, legat în piele albă, cu ornamente. Un alt exemplar este cel din BTBTGM, posesori: Diettrich von Trautmantorf zu Totzenpach auff Wittenberg und Zeiber etc., 1571 și Bibliotheca Campilif. 1718. Vezi *Catalogus Librorum Sedecimo Saeculo Impressorum Bibliothecae Teleki-Bolyai Novum Forum Siculorum / Catalogul cărților tipărite în secolul al 16-lea din Biblioteca Teleki-Bolyai, Târgu Mureş*, red. Sebestyén Spielmann Mihály, Ambrus Hedvig, Balász Lajos, Ovidia Mesaroş, I – II, Târgu Mureş, Biblioteca Județeană Mureş, 2001, vol. I , p. 304, poziția G 32.
12. Pierre Larousse, *op. cit.*, p. 1232.
13. La BTBTGM se păstrează un exemplar din ediția din 1554 cu Ex libris: Teleki. Vezi *Catalogus Librorum Sedecimo Saeculo Impressorum Bibliothecae Teleki-Bolyai..., op. cit.*, p. 305, poziția G 36.
14. Un exemplar se păstrează la BTBTGM, cu Ex libris: Teleki. Vezi *Idem*, p. 304, poziția G 33.
15. Această lucrare se păstrează în colecțiile BACJN, în fondul Reformat, cota R 81568.
16. Un exemplar din această ediție se păstrează la BACJN în fondul Reformat, cota R 120068 și un altul la BTBTGM, cu Ex libris: Teleki și posesor: S. Germanj a Pratis Congr[e] g[ationis] S. Mauri Galliae. Vezi *Catalogus Librorum Sedecimo Saeculo Impressorum Bibliothecae Teleki-Bolyai...,*

op. cit., p. 304, poziția G 34.
17. Numeroase exemplare se păstrează în colecțiile BACJN și BTBTGM.
18. Vezi *Biographie universelle ancienne et moderne...*, *op. cit.*, p. 243 – 244 ; Pierre Larousse, *op. cit.*, p. 1232 ; Grigore Davidescu, *op. cit.*, p. 425 – 427 şi H. M Adams, *Catalogue of Books printed in the Continent of Europe, 1501 – 1600, in Cambridge Libraries*, vol. I – II, Cambridge, 1967, vol. I , p. 481 – 483.
19. Vezi Grigore Davidescu, *op. cit.*, p. 425 şi *Biographie universelle ancienne et moderne...*, *op. cit.*, p. 243.
20. Vezi *Biographie universelle ancienne et moderne...*, *op. cit.*, p. 243 și *La Grande Encyclopédie. Inventaire raisonné ..., op. cit.*, vol. VI, p. 600.
21. Vezi Grigore Davidescu, *op. cit.,* p. 426.
22. Vezi *Biographie universelle ancienne et moderne...*, *op. cit.*, p. 243; H. M Adams, *op. cit.*, p. 483, poziția 553 și Henri-Jean Martin, *Classements et conjonctures*, in *Histoire de l'édition française. Le livre conquérant. Du Moyen Age au milieu du XVIIe siècle*, sous la direction de Roger Chartier et Henri-Jean Martin, Paris, Fayard/Promodis, 1989, p. 539.
23. Louise-Noëlle Malclès, *La Bibliographie*, Paris, Presses Universitaires de France, 1967, p. 28.
24. *La Grande Encyclopédie. Inventaire raisonné... , op. cit.*, vol. VI, p. 609. Pentru mai multe informații despre sistemele bibliografice ale Evului mediu, vezi şi p. 608. Vezi şi lucrarea lui Albert Flocon, *Universul cărților. Studiu istoric de la origini până la sfârșitul secolului al XVIII-lea*, Bucureşti, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, 1976, p. 323.
25. Vezi *La Grande Encyclopédie. Inventaire raisonné..., op. cit.*, vol. VI, p. 609.
26. Christophe de Savigny, ~ 1540 – 1608, savant enciclopedist. Vezi *Dictionnaire des Lettres Françaises. Le seizième siècle*, *op. cit.*, p. 635 şi Henri-Jean Martin, *op. cit.*, p. 538.
27. *La Grande Encyclopédie. Inventaire raisonné, ..., op. cit.,* vol. VI, p. 609.
28. Vezi *Idem*, p. 609 – 610.
29. Pentru o comparație bine documentată între ediția din 1583 a lucrării lui Gesner și *Bibliografia* (*Unius seculi eiusque virorum literatorum monumentis... ab Anno Dom. 1500 – ad 1602... elenchus ...)* din 1602, tipărită la Frankfurt a lui Johann Cless sau Clessius (1560? – 1599), vezi Ileana Cuibus, *O bibliografie din 1602 în fondurile Bibliotecii Filialei Academiei R. S. România din Cluj=Napoca*, în *Biblioteca și cercetarea*, IV, Cluj-Napoca, 1980, p. 45 – 56.
30. Vezi Louise-Noëlle Malclès, *op. cit.,* p. 27.
31. Pierre Larousse, *op. cit.*, p. 1232.
32. *Ibidem.*
33. La Croix du Maine, respectiv François Grudé, sieur de (1552 – 1592), bibliograf, un adevărat savant, este autorul lucrării *Bibliothèque françoise*, Paris, 1584, in-folio, 552 p. Aceasta a fost reeditată, împreună cu cea a lui Antoine du Verdier, la Paris, în 1772 – 1773 și, apoi, în 1777, tot la Paris, 6 volume, in-4°. Vezi Louise-Noëlle Malclès, *op. cit.,* p. 32 ; *Dictionnaire des Lettres Françaises. Le seizième siècle*, *op. cit.*, p. 412 ; Sidonia Puiu Fărcaş, *Literatura de referință biografică (I)*, în *Biblioteca şi cercetarea*, X, Cluj-Napoca, 1986, p. 194 şi Alexandre Cioranesco, *Bibliographie de la littérature française du seizième siècle*, Paris, Librairie C. Klincksieck, 1959*,* p. 390, poziția 12196.
34. Antoine du Verdier (1544 – 1600), bibliograf de o mare valoare, este autorul lucrării *La bibliothèque d'A. du V., contenant le catalogue de tous ceux qui ont escrit ou trqduict en françois et autres dialectes de ce royaume, ensemble leurs oeuvres, imprimées et nonimprimées*, avec un discours sur les bonnes lettres servant de préface et à la fin un supplément de l'épitomé de Gesner, Lugduni, 1585, in-folio, 1233 p. + un supliment de 68 de pagini, reeditată sub numele de *Bibliothèque françoise,* de Rigoley de Juvigny, 1772 – 1773, 6 volume, in-4°. Du Verdier este autorul volumelor III – VI, iar La Croix du Maine, al volumelor I și II. Vezi *Dictionnaire des Lettres Françaises. Le seizième siècle*, *op. cit.*, p. 283 – 284 ; Louise-Noëlle Malclès, *op. cit.,* p. 32; Alexandre Cioranesco, *op. cit.*, p. 296 – 297 ; H. M. Adams, *op. cit.*, p. 377, poziția 1215 şi Henri-Jean Martin, *op. cit*., p. 538.
35. Vezi *La Grande Encyclopédie. Inventaire raisonné..., op.cit.,* vol. VI, p. 600 şi Louise-Noëlle Malclès, *op. cit.*, p. 29 - 32.
36. Vezi *La Grande Encyclopédie. Inventaire raisonné..., op.cit.,* vol. VI, p. 600 – 602.
37. Pentru cei 20 de autori enumerați, vezi și *Dictionnaire des Lettres Françaises. Le seizième siècle*, *op. cit.*
38. Am redat titlurile lucrărilor și datele lor de identificare așa cum au fost ele redactate de Conrad Gesner.
39. Grigore Davidescu, *op. cit.*, p. 420.
40. Pierre Larousse, *op. cit.*, p. 1232.
41. Grigore Davidescu, *op. cit.,* p. 433.
42. Vezi *Biogaphie universelle ancienne et moderne...*, *op. cit.*, p. 247.
43. Vezi Pierre Larousse, *op. cit.,*, p. 1232.

Bibliography:

Adams, H. M., *Catalogue of Books printed on the Continent of Europe, 1501-1600, in Cambridge Libraries*, vol. I, Cambridge, 1967.

Biographie universelle, ancienne et moderne, ..., ouvrage entièrement neuf, rédigé par une société de gens de lettres et de savants (*Universal biography, old and modern...*), vol. XVII, A Paris, chex Michaud Frères, libraires, de l'Imprimerie de L. G. Michaud, 1816.

Catalogus Librorum Sedecimo Saeculo Impressorum Bibliothecae Teleki-Bolyai Novum. Novum Forum Siculorum. Catalogul cărților tipărite în secolul al 16-lea din Biblioteca Teleki-Bolyai (The Catalogue of printed books in the sixteenth century in the Teleki-Bolyai library), Tg. Mureș. vol. I, Târgu Mureş, 2001.

Cioranesco, Alexandre, *Bibliographie de la littérature française du seizième siècle (Bibliography of the French litterature of the sixteenth century)*, Paris, Librairie C. Klincksieck, 1959.

Damian, Elena, *Catalogul cărților autorilor francezi din secolul al XVI-lea în colecțiile Bibliotecii Academice Clujene (catalog în lucru) (The catalogue of the French authors from the sixteenth century in the collections of the Cluj Academic Library. Catalogue in progress)*.

Darabont, Elena, *Catalog de carte veche în Biblioteca Județeană Bistrița-Năsăud, sec. XV-XVII (Catalogue of old books in the Bistrița-Năsăud Library), XV-XVII century*, vol. I, Cluj-Napoca, 2005.

Davidescu, Grigore, *Conrad Gesner*, în *Figuri ilustre din perioada Renașterii (Famous personalities from the Renaissance)*, București, Editura Albatros, 1972.

Dictionnaire des Lettres Françaises. Le seizième siècle (*Dictionary of French letters. The sixteenth century*), publié sous la direction de Monseigneur Georges Grente. [colaboratori]: Albert Pauphilet, Louis Pichard, Robert Barroux, Paris, Arthème Fayard, Editeur, 1951.

Flocon, Albert, *Universul cărților. Studiu istoric de la origini până la sfârșitul secolului al XVIII-lea* (*The universe of books...*), București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1976.

Fondul Migazzi. Surse documentare. I Catalogul cărților cardinalului Christophor Migazzi. II Indexul tipăriturilor migazziene (*The Migazzi collection. Documentary sources. I The book catalogue of cardinal Christophor Migazzi. II The index of the Migazzi prints*), vol. I-II, ediție prefațată și îngrijită de Ileana Dârja, Alba Iulia, Biblioteca Națională a României. Filiala „Batthyaneum" Alba Iulia, 1998.

Hotea, Meda-Diana; Kovács Mária; Soporan, Emilia-Mariana, *Catalogul cărții rare din colecțiile Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga" (sec. XVI-XVIII) (Catalogue of rare books in the collections of the Central Universitary Library „Lucian Blaga". XVI-XVIII century)*, Cluj-Napoca, 2007.

La Grande Encyclopédie. Inventaire raisonné des sciences, des lettres et des arts, par une société de savants et de gens de lettres (*The Great Encyclopedia...*), sous la direction de M. Berthelot, vol. I – XXXI, Paris, H. Lamirault et C-ie, Editeurs, 1885 – 1902, vol. VI și XVIII.

Larousse, Pierre, *Grand Dictionnaire universel du XIX-e siècle français, historique, géographique* (*The universal Great Dictionary of the XIXth French century...*), ...,vol. I – XV + III vol. Suppléments, Paris, Administration du Grand Dictionnaire Universel, 1865 – 1890, vol. VIII, Paris, 1876.

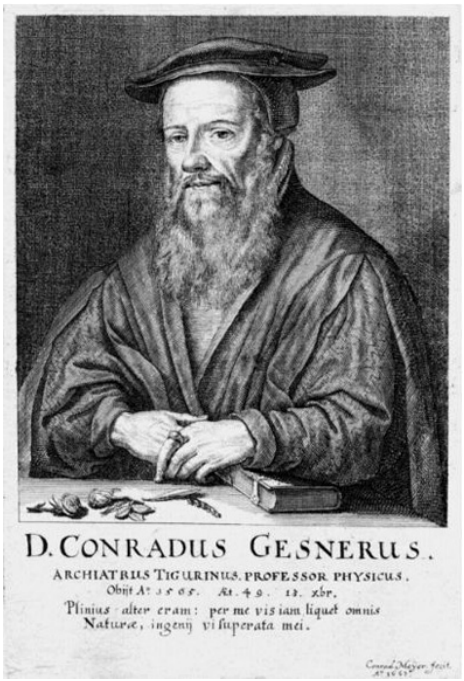
Malclès, Louise-Noëlle, *La Bibliographie (The Bibliography)*, Paris, Presses Universitaires de France, 1967.

Martin, Henri-Jean, *Classements et conjonctures* (*Classifications and circumstances,* p. 529-563), in: *Histoire de l'édition française. Le livre conquérant. Du Moyen Age au milieu du XVIIe siècle* (*The history of the French edition...*), sous la direction de Roger Chartier et Henri-Jean Martin, Paris, Fayard/Promodis, 1989.

Puiu, Sidonia; Daisa, Dora, *Biblioteca lui Timotei Cipariu. Catalog* (*The library of Timotei Cipariu. Catalogue*), I-V, Cluj-Napoca, Biblioteca Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române, 1990, vol. II.

Selejan, Anna, *Carte rară și prețioasă. Biblioteca "Astra". Catalog (Rare and precious book. "Astra" Library),* Vol. I (Sec. XVI-XVII). Sibiu, 1991.

Vasil-Marinescu, Paul; Cordea, Marta, *Cartea străină în Biblioteca Județeană Satu Mare. Sec. XV-XVI. Catalog (Foreign book in the Satu Mare Library)*, Satu Mare, 1998.

Conrad Gesner

Sursă foto: https://thonyc.files.wordpress.com/2011/03/conrad_gesner_1662.jpg